

УДК 351:1

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-3401.2023.2.23>

В. І. Юнгер

к.м.н., докторант Державний університет
«Житомирська політехніка»

ІДЕНТИФІКАЦІЯ НАСЛІДКІВ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ ДЛЯ СИСТЕМИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я

У статті обґрунтовано теоретико-методологічні положення ідентифікації наслідків російсько-української війни для системи охорони здоров'я. Визначено негативні тенденції розвитку довоєнної системи охорони здоров'я: незадоволеність населення медичними послугами; повільна реалізація реформ у сфері охорони здоров'я; відсутність стратегії реформування системи охорони здоров'я та механізму обмеженості політичного впливу на її реформування. Розроблено порядок ідентифікації наслідків війни для формування стратегії відновлення системи охорони здоров'я. Наслідки війни запропоновано поділяти на системно-структурні наслідки для системи охорони здоров'я (інфраструктурні, людські та матеріальні) та наслідки для громадського здоров'я (психологічні, екологічні, економічні), що покладенні в розроблену інформаційну модель.

Ключові слова: охорона здоров'я, російсько-української війна, громадське здоров'я, ідентифікація наслідків російсько-української війни, стратегія відновлення системи охорони здоров'я.

Постановка проблеми. Вже майже десять років на території України тривають бойові дії, а повномасштабне вторгнення держави-агресора має сукупність наслідків як для держави в цілому, так і для системи охорони здоров'я зокрема. «Уряд України готує національний план післявоєнного відновлення. Перший проєкт плану було представлено до розгляду на Міжнародній конференції з питань відновлення України в липні 2022 року (URC 2022); до участі у роботі над планом було запрошено представників національних і міжнародних інституцій. Головними цілями Плану відновлення України є забезпечення економічної, соціальної та екологічної стійкості; пошук ефективних рішень для відновлення найважливіших економічних та соціальних процесів і природних екосистем; розробка плану модернізації для забезпечення швидкого і стійкого економічного зростання та добробуту населення. Особлива увага у сфері охорони здоров'я приділяється модернізації системи охорони здоров'я задля сприяння розвитку людського капіталу» [1].

Сьогодні вкрай важливо визначитися з пріоритетними напрямками відновлення системи охорони здоров'я як під час воєнного стану, так і в повоєнний період. Саме в таких умовах актуалізується науковий пошук шляхів ідентифікації та подолання наслідків російсько-української

війни для системи охорони здоров'я. Держава має сформувати нову якісну систему охорони здоров'я як для забезпечення її штатного функціонування, так і для подолання наслідків бойових дій, зокрема в частині: реабілітації військовослужбовців та цивільного населення, що отримали поранення; відновлення штатного режиму функціонування закладів охорони здоров'я; забезпечення високого рівня громадського здоров'я зважаючи на техногенні наслідки бойових дій. Зазначене визначає потребу в формуванні нового адаптивного механізму ідентифікації цих наслідків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання оцінки, ідентифікації та визначення наслідків війни досліджувалися в працях вітчизняних та зарубіжних вчених. Особливо актуалізувався зазначений напрямок наукових досліджень в Україні з 2014 р. та набув нової форми з моменту повномасштабного вторгнення російської федерації. Зокрема, окремі аспекти дослідження наслідків воєнних дій для суспільства загалом та системи охорони здоров'я зокрема представлені в результатах наукових досліджень наступних вчених: Д. Грицишен, С. Петрик, І. Робак, Г. Демочко, Т. Семигіна, Е. Квірке, В. Климчук, Н. Гусак, В. Горбунова, О. Суховій, С. Книш, І. Миронюк, Г. Слабкий, О. Щербінська, В. Білак-Лук'ячук, Л. Сергієн-

ко, К. Войціцька та інші. Питання власне розвитку системи охорони здоров'я та впливу на нього сукупності факторів дослідженні в дисертаціях: Криничко Л., Мотайло О., Радиш Я., Бугайцов С., Ярош Н., Рингач Н., Банчук М., Клименко О., Надюк З., Курило Т., Рудий В., Мартинюк О., Лещенко В., Паращич І., Буравльов Л., Бедрик І., Ляховченко Л., Торбас О., Васюк Н., Корольчук О., Висоцька Т., Білоус І., Дудка В., Кузьмінський П., Жилка К., Фірсова О., Кризина Н., Мокрецов С., Коваленко Т., Білинська М., Джафарова Д., Фуртак І., Пітко Я., Дуб Н., Фільц Ю., Штогрин О., Юристовська Н., Шегедин Я., Шевчук В., Вовк С., Карлаш В., Устимчук О., Галацан О., Котляревський Ю., Кравченко Ж., Лермонтова Ю., Петрик С., Малігон Ю., Крикун О. та інші. Результати дослідження вказаних вчених мають вагомe значення для забезпечення та розвитку вітчизняної системи охорони здоров'я, проте в сучасних умовах є потреба в коригуванні механізмів державного управління системою охорони здоров'я в контексті воєнного часу та розробка нових для забезпечення її повоєнного відновлення.

Мета статті – дослідити теоретико-методологічні положення ідентифікації наслідків російсько-української війни для системи охорони здоров'я та визначити порядок ідентифікації наслідків війни для формування стратегії відновлення системи охорони здоров'я.

Виклад основного матеріалу. «Військові дії, які відбулися в період першого року повномасштабної війни і продовжують відбуватися досі, призвели до загибелі та травмування мирного населення; втрати майна та фінансових активів; знищення житлових будинків, соціальних об'єктів, транспортної інфраструктури та систем зв'язку і комунікацій; загального економічного спаду внаслідок закриття або фізичного знищення підприємств, звуження діяльності бізнесу та зростання безробіття через втрату виробничих потужностей та розриву економічних зв'язків; зниження реальних доходів та зростання цін на товари та послуги; ускладнення забезпечення населення критично необхідними послугами та обмеження доступу до базових соціальних послуг; погіршення стану навколишнього природного середовища тощо. Війна змінила практично всі аспекти життя людей – ринок праці, інфраструктуру населених пунктів, систему охорони здоров'я, сферу освіти, перетворивши деякі з розвинених міст України на безлюдні території, знищивши

унікальну екосистему та завдавши непоправної шкоди довкіллю на багато десятиріч вперед» [2]. Значних руйнувань та втрат в результаті зазначених подій завдано системі охорони здоров'я.

Система охорони має вкрай важливе значення для забезпечення розвитку держави у всіх без винятку складових суспільних відносин. Адже, основним завданням даної системи є формування та забезпечення високого рівня громадського здоров'я населення з одного боку та індивідуального здоров'я громадянина з іншого. «Система охорони здоров'я є особливою сферою державного управління, адже впливає на громадське здоров'я, яке в свою чергу: є складовою людського капіталу держави; характеризує рівень економічного, соціального та екологічного розвитку держави; впливає на усі сфери суспільного життя; становить інтерес усіх без винятку учасники суспільних відносин (людина, суспільство, держава, суб'єкти господарювання громадські організації та інші); здоров'я знаходиться не перетині інституційних інтересів суб'єктів формування та реалізації державної політики. Система охорони здоров'я України є досить мінливою до реформ галузю державного управління. Це обумовлено тим, що охорона здоров'я є складовою соціальної політики держави, та завжди знаходить на перетині соціальних інтересів більшості членів суспільства» [3].

Варто наголосити, що значні руйнівні наслідки російсько-української війни для системи охорони здоров'я пов'язані також із її станом у довоєнний період, зокрема:

– *незадоволеність населення медичними послугами.* «В Україні станом охорони здоров'я незадоволені всі: і громадяни, і медичні працівники, і уряд, і Верховна Рада. Українська система охорони здоров'я не здатна повною мірою задовольнити потреби населення в медичній допомозі, забезпечити її доступність і належну якість, необхідний рівень профілактики захворюваності, зниження смертності, збільшення тривалості життя населення. Медична реформа не лише назріла, а й певним чином перезріла. Реалізація права людини на якісні медичні послуги зумовлює спрямування політики держави в Україні на реформування чинної системи охорони здоров'я та створення ефективної національної моделі. Виконанню цього завдання сприятиме аналіз досвіду організації медичної сфери у країнах, системи охоро-

ни здоров'я яких визнано успішними. Руйнація системи охорони здоров'я Семашка (бюджетне утримання медичної інфраструктури) в Україні дає нашій державі унікальний шанс створити нову модель, яка буде побудована на сучасних досягненнях і враховувати позитивний досвід організації охорони здоров'я світового співтовариства» [4, с. 39];

– *відсутність стратегії реформування системи охорони здоров'я та механізму обмеженості політичного впливу на її реформування*. «Суспільна охорона здоров'я України пізнає на сучасному етапі багато реформувань, як системи надання медичної допомоги, так і у використанні наявних ресурсів. Але, негативні наслідки, які сформувалися у медичній галузі України є показником багаторічної державної політики з недооцінкою її для здоров'я населення країни. Поряд з цим, сучасна сфера охорони здоров'я країни ще не наповнена чітким необхідним потенціалом механізмів управління і слабо адаптована до реальних умов життя. Не дивлячись на конкретні кроки, які здійснюються для реформування медичної сфери, вони досі мають принципові суперечності в поглядах до механізмів управління, фінансування, медичного страхування та ін. Фактично, це втрата чіткої системи управління галуззю. А характер економічних зв'язків лікувальних закладів, ще не сприяє повною мірою їх перетворенню в самостійні господарюючі суб'єкти» [5, с. 209].

На відміну від інших систем забезпечення розвитку суспільства, система охорони здоров'я є вкрай мінливою до факторів внутрішнього та зовнішнього середовища, техногенного, політичного, економічного, воєнного та іншого характерів. Визначення зазначених факторів, ідентифікації та оцінки їх наслідків для системи охорони здоров'я є вкрай важливою для забезпечення формування та реалізації стратегії повоєнного відновлення.

Значимо, що ідентифікація наслідків російсько-української війни для системи охорони здоров'я є вкрай важливим структурним елементом розробки стратегії її повоєнного відновлення та формування якісно нової системи, яка б випереджала час. Для цього потрібно враховувати як власне сучасні реалії, так і попередні недоліки системи охорони здоров'я. Адже, більшість зарубіжних вчених характеризували довоєнну систему охорони здоров'я як недосконалу та застарілу: «до війни українську систему охорони здоров'я характеризували як

неефективну та таку, що не реагує на потреби населення. Українська система охорони здоров'я зберігає багато рис моделі системи охорони здоров'я, впровадженої Семашком (успадкованої від радянських часів після проголошення незалежності України в 1991 році), у тому числі ухил у бік надання стаціонарних послуг та централізованих структур планування [6].

На зазначених проблемах наголошували розробники національної стратегії реформування системи охорони здоров'я: «Під час реформування та модернізації системи охорони здоров'я України повинні бути окреслені цілі та завдання, виконання яких допоможе реалізувати соціальні цінності та прагнення в дусі традицій сучасної, демократичної Європи. Право людини на здоров'я повинно базуватися на економічному та соціальному розвитку і політичній стабільності. Україна потребує ефективного функціонування юридичних, фінансових, економічних, структурних, управлінських, організаційних, інформаційних і комунікаційних інститутів із метою досягнення найкращих результатів для здоров'я (його рівня та рівності в ньому), фінансової захищеності при отриманні медичної допомоги, оперативного задоволення вимог та очікувань громадян і загальної ефективності галузі» [7, с. 16].

Таким чином, ідентифікація наслідків російсько-української війни для системи охорони здоров'я має будуватися таким чином, щоб врахувати недоліки існуючої системи охорони здоров'я, які зумовили більш поглибити наслідки воєнних дій та не адаптивність медичних послуг під час воєнного часу. Ми маємо в повній мірі забезпечити розвиток системи охорони здоров'я, яка б надавала якісні медичні послуги населенню в мирний час та була адаптивна до умов надзвичайних ситуацій, зокрема воєнних дій.

Вітчизняні дослідники проблем громадського здоров'я в Україні І. Миронюк, Г. Слабкий, О. Щербінська, В. Білак-Лук'янчук зазначають, що «наслідки війни для України сьогодні найчастіше оцінюють через призму економічних збитків, руйнувань інфраструктури та кількості загиблих» [8]. Погоджуємося із даним твердженням та подальшими обґрунтуваннями вчених щодо значної вузькості такого підходу до ідентифікації та оцінки наслідків російсько-української війни. «Російська агресія проти України спричинила серйозну гуманітарну кризу. Повномасштабне військове вторгнення Росії та інтенсивні бойові дії, що тривають в Україні з 24 лютого

2022 р., завдали потужного удару по всіх ланках економічної, соціальної, гуманітарної системах української держави» [9]. Вважаємо, що ідентифікація наслідків російсько-української війни як і будь-яких інших наслідків воєнних дій має ґрунтуватися на наступних положеннях:

1. Наслідки воєнних дій мають групуватися за сферами суспільних відносин та державного управління, а саме: охорона здоров'я, промисловість, екологія, сільське господарство, освіта соціальна сфера, культура та мистецтво, комунальне господарство, лісове господарство, водне господарство, енергетика та інші. Складові мають тісні взаємозв'язки та чинять вплив на безпеку системи охорони здоров'я й відповідно ефективності її повоєнного відновлення.

Групування наслідків війни за такими напрямками дозволяє сформулювати комплексне бачення стратегії відновлення України з одного боку, а також прослідкувати взаємозв'язки між різними складовими суспільних відносин. Такі зв'язки є особливо важливими в контексті відновлення як окремої галузі, так і територій в цілому. Зокрема для системи охорони здоров'я врахування наслідків як власне внутрішньо-системних, так і щодо інших сфер суспільних відносин є вкрай важливим з наступних причин:

– по-перше, наслідки війни в промисловості, сільському господарстві, енергетиці та інших галузях національної економіки визначають тенденції економічного розвитку і як наслідок: а) формування бюджету держави як основного джерела фінансування системи охорони здоров'я; 2) платоспроможності населення та можливості використання платних медичних послуг. Відповідно при формуванні стратегії відновлення системи охорони здоров'я виникає проблема пошуку джерел фінансування процесів відновлення та формування нової якісної системи охорони здоров'я, яка відповідає повоєнним запитам. Крім того, економічні наслідки воєнних дій через вплив на фінансову спроможність населення України впливає й на психологічне здоров'я населення, що має бути враховано при формуванні комплексу медичних послуг відновленої системи. «Загальні прямі збитки активів підприємств оцінюються у \$11,3 млрд. Загалом від початку війни пошкоджено або зруйновано щонайменше 426 великих та середніх приватних підприємств, а також державних підприємств, плюс десятки тисяч малих приватних. Ймовірно, справжня цифра є більшою, оскільки не про всі підприємства є інформація, особливо

якщо йдеться про тимчасово окуповані території. Підприємства можна умовно поділити на дві групи. Перша – знищені випадково або “за компанію” під час обстрілів військових частин та населених пунктів. Друга – знищені навмисно, в рамках прицільних стратегічних ракетних ударів. Крім об'єктів транспортної та енергетичної інфраструктури, які описані у відповідних відділах, це насамперед виробництва військового та подвійного призначення. На відміну від першої групи, яка сконцентрована у прифронтових областях, друга рівномірно розподілена по всій території України» [10];

– по-друге, екологічні наслідки воєнних дій є вкрай важливими як для держави в цілому, так і для системи охорони здоров'я зокрема. Так, при реалізації процесів відновлення системи охорони здоров'я варто врахувати стан громадського здоров'я населення за окремими територіями. Відновлення система охорони здоров'я має врахувати як стан громадського здоров'я на поточний період, так і прогностичні показники, що дозволить сформувати адаптивну до зовнішніх загроз систему. «Основна небезпека для довкілля в умовах воєнних дій пов'язана з ризиком забруднення через пошкодження промислових підприємств та інфраструктурних об'єктів внаслідок влучання боеприпасів або аварійне порушення їх роботи через припинення електропостачання, водопостачання, газопостачання, порушень технологічних процесів тощо. Особливу небезпеку становлять бойові дії на промислово розвинених територіях сходу та півдня України. Серед багатьох промислових підприємств, які зазнали пошкоджень або порушень роботи в результаті бойових дій, опинилися і найбільш екологічно небезпечні, такі як Чорнобильська, Запорізька, Хмельницька, Рівненська та Південноукраїнська АЕС, Київська, Дніпровська, Кременчуцька, Дністровська та Каховська ГЕС, численні теплові електростанції та теплоелектроцентралі, хімічні та металургійні підприємства, шахти, нафтопереробні підприємства, сховища нафтопродуктів тощо. В ході війни неодноразово були зафіксовані випадки пошкодження інфраструктури та відключення від електропостачання вугледобувних підприємств. Це призводило до зупинок систем водовідведення шахтних вод та в ряді випадків - до повного затоплення шахт, неминучим наслідком, якого стане забруднення поверхневих вод, підтоплення та забруднення навколишніх територій і просідання поверхні» [10];

– по-третє, втрати в промисловості можуть стосуватися і фармацевтичного сектору, тобто

виробництва ліків та виробництва медичного обладнання, що в свою чергу визначають внутрішньодержавні можливості процесів відновлення системи охорони здоров'я;

– по-четверте, гуманітарні наслідки визначаються обмеженістю доступу населення до критичних послуг і як наслідок ставлення населення до власного здоров'я, що призводить до зниження рівня громадського здоров'я. «Війна суттєво вплинула на доступ людей до критичних послуг, у тому числі до води, електроенергії, опалення, охорони здоров'я, освіти та соціального захисту, кардинально змінивши життя людей, які мешкають у недоступних та важкодоступних місцевостях. Війна також позначилася на найуразливіших групах населення, зокрема на мешканцях регіонів, безпосередньо потерпілих від війни, вимушених переселенцях, людях похилого віку, жінках, дітях і людях, які живуть у злиднях. Удари по системах електропостачання погіршили умови життя на значній частині території країни, особливо в холодні зимові місяці. Такі непередбачувані обставини, включно з ракетними атаками на багато регіонів України та обмеженим доступом до базових послуг, призводять до складної динаміки мобільності та наражають людей на підвищені ризики у сфері безпеки та захисту, негативно впливають на психічне здоров'я та психосоціальний добробут. Масові жертви серед мирного населення, масштабні переміщення, руйнування критичної інфраструктури та порушення постачання основних послуг в майбутньому можуть призвести до ще більшого зростання соціальної напруженості, локальних конфліктів та нестабільності» [11].

2. Оцінка наслідків за кожною сферою має відображати їх вплив на стан національної безпеки за сферами забезпечення, а саме: економічна, соціальна, продовольча, екологічна, інформаційна, енергетична, воєнна, політична, геополітична, кадрова, гуманітарна, технічна, технологічна та інші.

3. Наслідки мають бути згруповані за їх родовою ознакою, а саме:

– інфраструктурні (пошкодження, руйнування, обмеження доступу до об'єктів критичної інфраструктури та інфраструктури системи охорони здоров'я). «Прямі задокументовані збитки від руйнувань об'єктів охорони здоров'я складають \$1,8 млрд. Загалом від початку війни пошкоджено або зруйновано щонайменше 1216 закладів охорони здоров'я. У рамках

проекту розрахунок збитків включає оцінку пошкоджень об'єктів охорони здоров'я, до яких відносяться: лікарні, поліклініки, стоматології, консультативно-діагностичні центри, медичні кабінети, фельдшерсько-акушерські пункти, амбулаторії, реабілітаційно-оздоровчі центри, лабораторні центри та центри крові, господарські будівлі закладів охорони здоров'я. Втрати від руйнувань, завданих приватним медичним закладам, розраховуються окремо» [10];

– загиблі серед цивільного населення та військових (окремо виділити кількість лікарів та медичного персоналу серед цивільного населення та військових, які загинули в результаті бойових дій). «Більшість зареєстрованих жертв серед цивільного населення були викликані застосуванням вибухових речовин із великою площею поразки, включно з обстрілами з важкої артилерії та систем залпового вогню, а також ракетними та авіаційними ударами. УВКПЛ вважає, що реальні цифри є значно вищими, оскільки отримання інформації з деяких місць, де йшли інтенсивні бойові дії, затягнулося, і багато повідомлень ще не підтверджено. Це стосується, наприклад, Маріуполя (Донецька область), Ізюма (Харківська область) та Попасної (Луганська область), де, як стверджується, є численні жертви серед цивільного населення» [9].

– кількість осіб, що втратили працездатність в результаті бойових дій, зокрема медичний персонал;

– кількість населення, яке виїхало за межі України та не приступило до роботи на території України або на дистанційних умовах, зокрема серед медичного персоналу. «Понад вісім мільйонів українців знайшли притулок за кордоном, тоді як було зафіксовано 602 337 випадків перетину кордону громадянами третіх країн (ГТК) з України до сусідніх країн (УВКБ ООН, 2023; МОМ, 2023). За час кризи загальна кількість біженців і ГТК, які виїжджають з України, невпинно зростає. ... Біженців і ГТК з України й надалі зустрічають із солідарністю не лише в сусідніх країнах, а й у ширшому регіоні. На порозі другого року повномасштабної війни 63% громадян України заявляють, що найближчим часом планують залишитися в країні перебування (УВКБ ООН, грудень 2022). Багато сусідніх країн зіткнулися зі значним зростанням кількості населення – зокрема жінок і дітей – у міській місцевості, що збільшує тиск на основні послуги. Усе ще залишаються прогалини

у сфері підтримки біженців, ГТК і країн у цілому в пошуку обопільних соціально-економічних переваг від їхньої інклюзії в контексті тривалої невизначеності та вичерпання ресурсів» [11];

– матеріальні втрати (об'єкти оборотних активів, зокрема ліки та інше медичне обладнання та необоротних активів). «Від початку війни, через великі масштаби знищення української медичної інфраструктури та порушення логістичних зв'язків, медичні установи стикнулися з нестачею великої кількості лікарських засобів та обладнання. За даними опитування ВООЗ, кожен п'ятий хворий (22%) не зміг придбати необхідні йому ліки, а на тимчасово окупованих територіях і територіях з активними бойовими – кожен третій. Схожа ситуація і з внутрішньо переміщеними особами. Найчастіше респонденти називали такі види ліків, які важко було отримати через підвищення цін на них (84%), або відсутність ліків в аптеці (46%): ліки проти високого артеріального тиску – 49%; ліки проти серцевих захворювань – 49%; знеболювальні препарати – 41%; седативні препарати – 33%; антибіотики – 32%» [12].

– трансформація та збільшення потреби населення в медичних послугах. «Російська військова агресія проти України порушила доступ до послуг з охорони здоров'я внаслідок пошкодження інфраструктури, втрати персоналу, безпекових проблем, масового переміщення населення та збільшення собівартості компонентів медичного обслуговування в поєднанні зі зменшенням платоспроможності населення. Війна збільшила потреби в медичних послугах у таких сферах, як екстрена медична допомога, допомога при травмах та опіках (у липні 2022 року кількість пацієнтів, які отримували відповідну допомогу була у 12 разів більшою порівняно з січнем 2022 року), реабілітація (в 1,6 разів вищий показник у липні 2022 року порівняно з січнем 2022 року) допомога при проблемах із психічним здоров'ям. Масштаб такого підвищеного попиту варіюється у різних регіонах і районах України залежно від контексту. Багато людей покинули країну, але більшість залишилися (значна кількість людей стали внутрішньо переміщеними особами); поступово біженці починають повертатися в Україну» [1].

4. Наслідки воєнних дій варто оцінювати як в економічному вимірі, так і не економічному, адже не усі наслідки можливо фінансово обґрунтувати та надати їм грошовий вираз.

Щодо власне наслідків російсько-української війни для системи охорони здоров'я їх варто

ідентифікувати та оцінювати також з позиції їх впливу на інші сфери суспільних відносин та зворотний вплив зазначених сфер на систему охорони здоров'я, зважаючи на наступні положення:

– система охорони здоров'я чинить впливу на сукупність сфер суспільних відносин, а саме: економічну за галузями, соціальну, культурну та інші;

– наслідки воєнних дій в різних сферах суспільних відносин визначають вектори та можливості розвитку системи охорони здоров'я та впливають на стратегію повоєнного відновлення системи охорони здоров'я.

Узагальнюючи зазначене можна представити наступну інформаційну модель ідентифікації наслідків російсько-української війни для системи охорони здоров'я (рис. 1).

Отже, наслідки російсько-української війни пропонуємо групувати наступним чином:

– системно-структурні наслідки війни для системи охорони здоров'я: наслідки воєнних дій, що спричинили системні проблеми в охороні здоров'я та вплинули на її структуру та якість медичних послуг. До них відносимо інфраструктурні, людські та матеріальні. Ідентифікація та оцінка таких наслідків важлива для формування заходів із відновлення системи охорони здоров'я в контексті подолання наслідків;

– наслідки для громадського здоров'я: наслідки війни, що вплинули на суспільні відносини та життя населення, в результаті чого знизився рівень громадського здоров'я, що потребує додаткових заходів з удосконалення системи охорони здоров'я. Такими наслідками є психологічні, екологічні, економічні, що визначають вектори реформування системи охорони здоров'я в контексті повоєнного запиту.

Важливими причинами жаклих наслідків російсько-української війни для системи охорони здоров'я окрім очевидних, є також наступні:

– відсутність дієвого механізму евакуації та захисту закладів охорони здоров'я призводить до неможливості оперативно реагувати за зовнішні загрози воєнного характеру та забезпечити безпеку персоналу та пацієнтів закладів охорони здоров'я;

– неналежне забезпечення безпеки закладів охорони здоров'я в умовах надзвичайних ситуацій техногенного, екологічного, соціального та воєнного характерів, це пов'язано в першу чергу з відсутністю системи резервного живлення, укриття на випадок повітряної тривоги, продовольчих резервів та інше;

Рис. 1. Інформаційна модель ідентифікації наслідків російсько-української війни для системи охорони здоров'я

– відсутність механізму забезпечення інформаційної безпеки закладів охорони здоров'я за наступними напрямками: інформаційна безпека діяльності (за видами діяльності) закладів охорони здоров'я; безпека особистих даних працівників закладів охорони здоров'я; безпека особистих даних пацієнтів;

Висновки. Таким чином, лише ідентифікувавши та оцінивши наслідки війни можливо сформулювати дієві положення стратегії повоєнного відновлення системи охорони здоров'я, яка має забезпечити формування нової якісної системи охорони здоров'я через: подолання наслідків війни, підвищення якості медичних послуг, забезпечення громадського здоров'я, забезпечення безпеки медичних послуг. Повоєнна система охорони здоров'я має відповідати наступним властивостям: адаптивність, безпека та актуальність. Відповідно подолання наслідків має відбуватися таким чином, щоб забезпечити безпеку системи охорони здоров'я, її відповідність повоєнним запитам та відповідним рівнем потенціалу за усіма його видами та формами.

Список використаної літератури:

1. Пріоритети у відновленні системи охорони здоров'я України – спільний документ для обго-

ворення. World health organization (who). URL: <https://www.who.int/ukraine/uk/publications/m/item/priorities-for-health-system-recovery-in-ukraine-joint-discussion-paper>.

- Якість життя населення України та перші наслідки війни / Черенько Л.М., Полякова С.В., Шишкін В.С., Реут А.Г., Крикун О.І., Когатько Ю.Л., Заяць В.С., Клименко Ю.А.; Нац. акад. наук. Укр., Ін-т демогр.та соц. дослідж. ім.М.В. Птухи. – Електронне видання. – Київ, 2023.
- Криничко Л.Р. Державне управління системою охорони здоров'я в умовах реформування: проблеми теорії та методології: [монографія]. Житомир: Вид. О.О. Євенок, 2020. 320 с.
- Костюк В. С. Реформування охорони здоров'я в Україні в умовах європейської орієнтації. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Економіка і менеджмент. - 2017. - Вип. 24(2). - С. 39-43. - URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2017_24\(2\)_11](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvmgu_eim_2017_24(2)_11).
- Вовк С. М. Інституційна трансформація сучасних механізмів державного управління охороною здоров'я. *Вісник Національного університету цивільного захисту України. Серія : Державне управління.* 2017. Вип. 2. С. 208-216. - URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNUCZUDU_2017_2_30.
- Applying the national mental health policy in conflict-affected regions: towards better social

- inclusion (Ukrainian case) / E. Quirke et al. *Mental Health and Social Inclusion*. 2022. URL: <https://doi.org/10.1108/mhsi-01-2022-0002> (date of access: 20.10.2023).
7. Національна стратегія реформування системи охорони здоров'я в Україні на період 2015-2020 років. 41 с. URL: <https://uoz.cn.ua/strategiya.pdf>
 8. Consequences of the war with the russian federation for the public health of Ukraine / I. S. Mironyuk et al. *Reproductive health of woman*. 2022. No. 8. P. 26–31. URL: <https://doi.org/10.30841/2708-8731.8.2022.273291>
 9. Соціально-економічні та гуманітарні наслідки російської агресії для українського суспільства. / Пищуліна О., Юрчишин В., Маркевич К., Міщенко М., Добровольський Д. Київ : Центр Разумкова, 2022. 277 с. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2022_Gum.pdf.
 10. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії росії проти України за рік від початку повномасштабного вторгнення. Київ : Kyiv School of Economics, 2023. 50 с. URL: https://kse.ua/wp-content/uploads/2023/03/UKR_Feb23_FINAL_Damages-Report-1.pdf.
 11. Криза в Україні 2022–2023 років: рік реагування. МОМ ООН Міграція, 2023. 38 с. URL: <https://ukraine.iom.int/sites/g/files/tmzbd11861/files/documents/202303/IOM%20Ukraine%20Regional%20Response%201%20Year%20Special%20Report%20Ukr.pdf>.
 12. Соціально-економічні та гуманітарні наслідки російської агресії для українського суспільства. / Пищуліна О., Юрчишин В., Маркевич К., Міщенко М., Добровольський Д. Київ : Центр Разумкова, 2022. 277 с. URL: https://razumkov.org.ua/uploads/article/2022_Gum.pdf.
 13. Медицина під час війни: з якими викликами стикнулася медична система. Mind.ua. URL: <https://mind.ua/openmind/20255116-medicina-pid-chas-vijni-z-yakimi-viklikami-stiknulasya-medichna-sistema>.

Yunger V. I. Identification of the consequences of the Russian-Ukrainian war for the health care system

The study substantiates the theoretical and methodological provisions for identifying the consequences of the Russian-Ukrainian war for the health care system. Negative trends in the development of the pre-war health care system are identified: public dissatisfaction with medical services; slow implementation of health care reforms; lack of a strategy for reforming the health care system and a mechanism for limiting political influence on its reform. The procedure for identifying the consequences of war for the formation of a strategy for restoring the health care system has been developed. It is proposed to divide the consequences of the war into system-structural consequences for the health system (infrastructural, human and material) and consequences for public health (psychological, environmental, economic), which are put into the developed information model.

Key words: health care, Russian-Ukrainian war, public health, identification of consequences of Russian-Ukrainian war, strategy of restoration of health care system.